

Doporučení ke zpracování diplomové (bakalářské) práce

Jiří Němec, Petra Šedinová

leden 2006

Pozn.: Tento text vytváří společný rámec pro psaní bakalářských a diplomových prací na PdF MU v Brně. Dílčí formální, obsahové a metodologické aspekty jednotlivých oborů studovaných na PdF MU jsou předmětem specifikace vedoucího katedry a naleznete je na webových stránkách každého pracoviště.

Tyto pokyny se přiměřeně vztahují i k vypracování závěrečných prací v rámci celoživotního vzdělávání.

Více informací jak psát a upravovat diplomovou práci včetně mnoha inspirací k vyhledávání v elektronických informačních zdrojích naleznete v online kurzu Ústřední knihovny PdF pod názvem RING na: <<http://moodlinka.ped.muni.cz/>>. (Je nutné se přihlásit do systému Moodle přes UČO studenta PdF MU nebo vstoupit jako host).

Přímý odkaz na kurz: <<http://moodlinka.ped.muni.cz/course/view.php?id=632>>.

1. Úvod

Vypracováním diplomové práce má student prokázat schopnost samostatně využívat teoretické a metodologické poznatky získané během studia a aplikovat je při řešení konkrétního úkolu v daném oboru.

Diplomovou práci je možno pojmut jako teoretickou, výzkumnou nebo uměleckou, některé mohou svojí povahou přesahovat uvedené hranice.

- V teoretické práci student prokazuje, že prostudoval dostupnou literaturu k danému tématu, je schopen problematiku analyzovat, jasně vyložit a obohatit o další teoretické závěry. Do této skupiny patří i originální tvorba metodických pomůcek a materiálů.
- Ve výzkumné práci shromáždí student, vedle poznatků získaných studiem literatury, také empirické údaje dosažené vlastním výzkumem, které správně utřídí, analyzuje, syntetizuje a interpretuje.
- Umělecká diplomová práce má povahu originálního tvůrčího výkonu, jímž student prokáže schopnost ztvárnit zvolené téma adekvátními vyjadřovacími prostředky. Umělecká diplomová práce musí být doprovázena teoretickým nebo metodologickým textem přibližně polovičního rozsahu, než vyžaduje teoretická práce z výtvarné nebo hudební výchovy.

2. Postup při zadávání diplomové práce

2.1 Volba tématu

Zpravidla dva roky před plánovaným ukončením studia se student seznámí s vypsáními tématy diplomových (bakalářských) prací. Po dohodě s vedením příslušné katedry je možné navrhnout vlastní téma diplomové (bakalářské) práce vycházející z předchozích teoretických nebo praktických prací studenta. Upřesňování tématu probíhá na

základě studia literatury a po konzultacích s učitelem, který dané rámcové téma vypsal. Závěrem této činnosti vypracuje student projekt diplomové (bakalářské) práce.

2.2 Projekt diplomové (bakalářské) práce

- Popis výchozí situace (problému), který bude v práci řešen
- Cíl práce
- Metody zpracování DP, BP
- Seznam literatury
- Časový harmonogram zpracování

Vypracovaný projekt podepíše vedoucí práce, který tak dává svůj souhlas s vedením práce, a vedoucí příslušné katedry potvrdí podpisem. Projekt je součástí dokumentace příslušné katedry.

2.2.1 Postup při projektování diplomové (bakalářské) práce

První a klíčovou činností, která předchází tvorbě vlastního odborného textu, je projektování, jež můžeme přirovnat k verbalizaci myšlenek autora, opírající se o jeho odborné znalosti, zkušenosti a dovednosti. Projekt je konkrétní zevrubný plán jednotlivých úvah, kroků a činností, které musí diplomant provést, aby naplnil své představy a dostál cílům, které si vytyčil. Vypracování dobrého projektu svědčí o profesním zájmu studenta věnovat se zvolenému tématu s plným nasazením a do jisté míry je i zárukou kvalitní práce.

2.2.1.1 Smysl a cíl a projektu

Z vyhotoveného projektu diplomové práce by mělo být autorovi a jeho vedoucímu zcela jasné téma, zvolené paradigma, vymezení cílů, metody zpracování a získávání dat (údajů) a možnosti interpretace výsledků, popřípadě jejich očekávaný význam.

V zásadě můžeme projekty podle svého charakteru rozdělit do dvou kategorií. *Rozvojové* (podpůrné) - jejich smyslem je např. podpora určité veřejně prospěšné činnosti (vzdělávání, rekvalifikace), změna struktury (přechod z jednostupňového vysokoškolského studia na dvoustupňové), ale i materiální vybavení (vybavení knihovny SOS vesničky) atd. a *výzkumné* (teoretické), jejichž smyslem je obhájit význam navrhovaného výzkumu, adekvátnost použitých metod, využití pro praxi nebo rozvoj teorie apod. Finanční prostředky jsou v tomto případě využity na zajištění vlastního výzkumu (přístrojové vybavení, administrace výzkumných nástrojů, podpora publikací apod.). Projekt diplomové práce se svou povahou blíží projektu výzkumnému (teoretickému) s tím rozdílem, že můžeme pominout podrobné finanční rozpočty a jejich zdůvodňování apod.

Diplomové projekty by měly být zpracovány tak, aby přesvědčily potenciální vedoucí o své kvalitě. Jsou dokladem toho, jak student umí přemýšlet o daném tématu, kterak ho umí transponovat do výzkumných problémů, hypotéz a jak vhodně a adekvátně volí metody a techniky pro sběr dat, jaké postupy projektuje pro jejich zpracování a interpretaci a jaká by mohla být struktura celé práce. Z pozorného studia projektů je do jisté míry patrné, jaký by student jako autor mohl být, tzn. kolik je ochoten práci věnovat času, zda-li se osvědčí při zpracování daného tématu, kolik a jakou literaturu již prostudoval, jaký je jeho vypravěčský styl, zájmy apod.

Z předchozího je patrné, že formální funkce projektů není dominantní. Jejich vypracováním primárně neusilujeme o získání zápočtu, vedoucího své práce, ale vystavujeme se ve své „nahotě“ hodnocení a možné upřímně a dobře míněné kritice ze strany oponentů. V zájmu každého studenta by tudíž mělo být, aby se skrze svůj projekt představil jako bytost pracovitá, zodpovědná, tvořivá a myslící.

2.2.1.2 Struktura projektů

Strukturu, kterou v následujícím textu uvádíme, bude třeba vždy modifikovat podle konkrétních specifik studovaného oboru, v zásadě se však příliš nezmění.

2.2.1.3 Téma práce

Dobrý badatel je člověk, který vchází do knihovny a nemá nejmenší ponětí o tématu své práce, a pak z ní vychází a je mu do značné míry jasno. (Umberto Eco)

Téma je východiskem pro první hlubší úvahy nad zpracováním diplomové práce. Každoročně může student vybírat z obměňovaných témat, která mu nabízejí učitelé daného oboru (kateder). Témata diplomových prací vycházejí z odborného zaměření jednotlivých vyučujících v rámci daného oboru, ale reflektují také výzkumnou činnost každého pracoviště. Diplomová práce může například rozpracovávat dílčí problematiku výzkumného záměru fakulty, potažmo dané katedry.

Podle studijních předpisů má obvykle student právo navrhnout i své vlastní téma, které vychází z jeho odborné profilace, praktických zkušeností nebo navazuje na středoškolské odborné práce. V těchto případech musíme upozornit na jistá úskalí, která volbu tématu doprovázejí.

Zajímavé téma nebo chcete-li náměty na témata můžeme tradičně hledat v odborné literatuře. Autoři obvykle v diskusní části svých výzkumů polemizují se svými závěry a poukazují přímo nebo nepřímo na další oblasti a související témata, která by bylo vhodné probádat. Rovnocenným inspiračním zdrojem je také reálný život (pedagogická praxe), ve kterém si dobrý pozorovatel povšimne řady zajímavých jevů, které by chtěl ve své práci popsat nebo i vysvětlit. Především pro kvalitativní projekty je nezbytné, aby jejich autoři vnímali reálný pedagogický svět s trochou intuice a otevřenými očima. Neobvyklým, ale o to více inspirativním zdrojem, by mohla být také hra a náhoda. Zvolit téma práce se možná zdá být prosté, ale velmi často je tomu naopak a studenti se tak hned v úvodu dopouštějí chyb.

2.2.1.4 Nejčastější chyby při volbě tématu práce

Autor projektu si zvolí téma, které výrazně zasahuje do jiného vědního oboru, než který studuje. Např.: Student sociální pedagogiky zpracuje projekt z oblasti trestního práva, jehož hlavním cílem je analýza podmíněných trestů odnětí svobody uložených mladistvým. Téma by však vzhledem k charakteru studovaného oboru mělo být formulováno naopak, např. Výchovné principy mladistvých, odsouzených k podmíněnému trestu odnětí svobody. Zatímco první téma se vztahuje k problematice podmíněných trestů (např. kolik a za jakých okolností byly soudem uloženy – téma právní!), druhé téma se orientuje na výchovnou práci s mladistvým, kterému byl již uložen podmíněný trest – téma sociálně pedagogické!

Studenti volí témata, která jsou na jedné straně společensky angažovaná, na straně druhé však příliš rozšířená a jejich projekt neskýtá záruku nových závěrů nebo pohledů na danou problematiku. Např. Šikana na ZŠ, Zneužívání návykových látek mladistvými apod. Velmi častou začátečnickou chybou je formulace příliš širokého tématu práce. Studenti mají strach, aby naplnili předepsaný počet stran a daný problém nahlíží obširně („z ptačí perspektivy“).

Např.: Výchova dětí, Prevence kriminality, Sociálně patologické jevy atd. Opakem může být i přespříliš úzce zaměřený projekt, ale ty bývají světlou výjimkou. Především projekty diplomové a disertační by měly být specifičtější a úžeji zaměřené, dokládající schopnost analytického myšlení autora.

Od tématu práce je jen krůček k názvu práce, ale téma není totéž co název. Téma zastřešuje mnoho dílčích menších témat, problémů a jevů, kdežto název práce je výstižný, terminologicky přesný, jasný, jednoznačný a slovně úsporný. Název práce na rozdíl od tématu vzniká až v závěru veškerého snažení, s trochou nadsázky bychom řekli, že před vyvázáním práce. Název práce také figuruje na vysvědčení, které student obdrží spolu s diplomem.

2.2.1.5 Rozbor problémů, zdůvodnění a cíle práce (projektu)

Po volbě tématu následuje druhá, relativně rozsáhlá a klíčová část projektu, která by měla přinést odpovědi na následující otázky:

Proč (čím) je toto téma zajímavé a pro studovaný obor důležité (obohacující)?

Jak je dané téma zastoupeno v odborné literatuře? (České popřípadě i cizojazyčné).

Jaké problémy bude vlastní práce popisovat a objasňovat?

V jaké hlavní a podružné cíle projektu vyústí tato analýza?

2.2.1.6 Vztah tématu ke studovanému oboru a základní literatura

Po přečtení prvního odstavce by posuzovateli mělo být jasné, jak autor začleňuje dané téma do struktury vědního oboru a kterou dílčí oblast této disciplíny vlastně obohacuje. Smyslem této části je také poukázat na základní literaturu (myšlenky různých autorů), kterou autor již k danému tématu prostudoval a na kterou bude de fakto ve své práci navazovat, v duchu jakých paradigmat povedou jeho další kroky. Seznam literatury je dále rozšiřován v průběhu zpracování diplomové práce, ale také především při kvalitativním výzkumu.

2.2.1.7 Formulace problémů

Problémy v obecné rovině můžeme definovat jako rozdílnost výchozího a požadovaného stavu. Podobně i autor, uvažuje-li detailně nad svou prací, by měl výstižně charakterizovat výchozí (pedagogickou) situaci a stav, ke kterému by měla jeho práce dospět. Návrh této cesty (metody), jak se z jednoho výchozího bodu dostat k cíli, je předmětem další části projektu pojednávajícího o metodách.

V kvantitativně připravovaném projektu má však pojem „problém“ svůj pevně stanovený význam. Podstata vědeckého problému kvantitativního výzkumu je skryta v hledání vztahu mezi dvěma a více proměnnými. (Např. Jaký je vztah mezi prospěchem dítěte z matematiky a jeho intelektem?) Kvantitativně orientované projekty by měly tudíž obsahovat již zcela konkrétní formulace výzkumných problémů popřípadě i hypotéz.

2.2.1.8 Vymezení cílů práce

V části o cílech projektu autor jasně a srozumitelně popíše, co bude výsledkem a smyslem jeho úsilí. Autoři kvantitativně orientovaného projektu budou mít tuto práci jednodušší, protože jejich cílem bude s největší pravděpodobností odpovědět na výzkumné otázky. Diplomové práce si však mohou klást i jiné cíle. Např.: Na základě výsledků výzkumné části navrhnout modelový program terapeutického výcviku apod. Z takto formulovaných cílů je patrné, že autor nechce, aby jeho práce skončila v knihovně a rozšiřuje své dílo o smysluplnou část použitelnou v praxi.

Cíle, které si studenti kladou, jsou v některých případech neadekvátní a pro zpracování diplomové práce nedostačující. Např.: Cílem mé práce je poukázat na škodlivost návykových látek. Cílem práce je poukázat na význam primární prevence apod. Smyslem diplomových prací není poukazovat a popisovat samozřejmosti, ale objasňovat vztahy mezi pedagogickými jevy, vysvětlovat je na základě různých teorií, systematizovat je a komentovat na základě svých zkušeností a znalostí. Není-li projekt formulován jako výzkumný, pak autor může usilovat například o vytvoření typologie, metodické příručky, sady terapeutických cvičení apod., ale v i těchto případech by měl vycházet z analýzy výzkumů třeba i převzatých, pokud není autor schopen vlastní výzkumné sondy.

2.2.1.9 Definice základních pojmů

Mezi stěžejní kapitoly diplomové práce patří teoretická část věnující se definici pojmů, které jsou v práci užívány. Důležité jsou zvláště ty, které jsou obsahem výzkumných problémů a hypotéz, zvláštní pozornost je třeba věnovat definici proměnných! Abychom si tento odstavec špatně neinterpretovali, musíme dodat, že se nejedná o „obecnou encyklopedickou“ definici pojmů, ale o definici odbornou v kontextu daného vědního oboru. Máme-li být ještě přesnější, pak by autor měl především zmínit sémantický aspekt daných pojmů, protože ten se může v různých kontextech měnit a pozorný čtenář (potažmo posuzovatel) by měl pojmům rozumět stejně (nebo alespoň téměř stejně) jako autor. V projektu diplomové práce nebude velký prostor pro tuto problematiku, ale neměla by být v žádném případě pominuta obzvláště tehdy, jedná-li se o pojmy, které jsou pro daný obor nové nebo neobvyklé.

2.2.1.10 Volba metod

V následující části projektu by měl student prokázat orientaci v základních výzkumných metodách daného oboru a schopnost adekvátní volby sady metod vzhledem k charakteru sledovaných jevů a volbě cílů. Metoda (technika) je zprostředkovatelem dat (údajů - v kvalitativním výzkumu) o sledovaných jevech. Autorovi by mělo být již ve fázi projektování zřejmé, jaké metody (techniky) použije, aby měl dostatečný prostor pro jejich vlastní studium. V souvislosti s volbou metod musíme také uvažovat o povaze získávaných dat (údajů), abychom si uměli v další fázi vytvořit představu, jak s těmito daty, které prostřednictvím metod získáme, dále naložíme, tzn. jakým statistickým nebo interpretačním procedurám je podrobíme. Jiné metody bude autor volit u kvalitativního výzkumu (participační pozorování, individuální interviu, ohniskové skupiny apod.) a jiné u kvantitativního (dotazník, test, strukturované pozorování, Q-metodologie apod.). Typy metod se budou také odlišovat podle charakteru sledovaného jevu a formulace výzkumného problému.

Mezi nejrozšířenější chyby, kterých se studenti ve svých projektech dopouštějí, je výrazná preference dotazníků (rádoby univerzálního nástroje) na úkor jiných metod. K tomuto faktu může vést několik naivních očekávání:

- Sestavit (vytvořit) dotazník je jednoduché.
- Sběr dat je rychlý. Během krátké doby sesbírám velké množství dat u velkého vzorku respondentů.
- Interpretace dat je prostá, popíšu jen kolik respondentů a jak odpovědělo na danou otázku.

Vytvořit validní dotazník je práce nesmírně časově náročná. Bez malého předvýzkumu nebo konzultace s odborníky nemůžeme dotazník předložit většímu počtu respondentů, nehledě na skutečnost, že návratnost vyplněných dotazníků je vždy menší než očekáváme. Největším omylem je však interpretace získaných dat. Již při konstrukci a uspořádání jednotlivých položek bychom měli přemýšlet o tom, s jakými typy dat při vlastním zpracování budeme operovat. Autor dotazníku by měl vědět, že skupinou položek získá data nominální, jinou skupinou pořadové atd., a podle toho pak uvažovat, jak získaná data dále zpracuje. Studenti ve svých pracích mnohdy oslňují barevnými grafy a tabulkami se zcela mylně interpretovanými daty, nehledě na skutečnost, že opomíjí hledání vztahů a příčin a omezuje se pouze na deskripční jevy.

2.2.1.11 Analýza a interpretace dat (údajů)

Logickou a navazující součástí projektu je část, ve které poukážeme na možnosti zpracování a interpretaci získaných dat. V kvantitativně orientovaném projektu by mělo být zřejmé, které statistické procedury (korelaci, frekvenční analýzu, Chí-kvadrát, faktorovou analýzu apod.) autor použije pro zjištění vztahu svých proměnných, podobně i v kvalitativním projektu nemůže chybět zmínka o předpokládaném typu kódování. Náznak použití metod pro zpracování dat predikuje také možné výsledky a způsob jejich interpretace. Důraz může být kladen na kvantitativní, ale i kvalitativní interpretaci, popřípadě kombinaci obou.

2.2.1.12 Časový harmonogram

Projekty mohou být také doplněny časovým harmonogramem, především tehdy, jedná-li se o projekty víceleté. Při zpracování projektu diplomové práce je tento krok mnohdy formální a je na odpovědnosti studenta, kdy a kolik času své práci věnuje, když je limitován termínem odevzdání. Neměli bychom však zapomenout, že v časovém harmonogramu se zrcadlí náročnost použitých metod a zpracování získaných dat.

2.2.1.13 Použitá literatura

Součástí závěrečné části projektu je seznam literatury, který autor využil ke zpracování projektu, ale kterou také již prostudoval v rámci své odborné přípravy.

2.3 Zpracování tématu diplomové práce

A) Na základě kladně přijatého projektu diplomové (bakalářské) práce a po zapracování eventuálních připomínek přistoupí student k samostatnému zpracování daného tématu. Problémy konzultuje průběžně s vedoucím práce, případně s dalšími konzultanty. Vedoucím práce může být i externí pracovník MU, který má na tuto činnost řádně uzavřenou dohodu o provedení práce.

B) Rozsah diplomové práce je specifikován spolu s dalšími náležitostmi vedoucím katedry (zpravidla 80 000 znaků pro BP a 110 000 znaků pro DP bez příloh).

C) Hotovou diplomovou práci student odevzdá podle harmonogramu daného akademického roku vedoucímu práce (1x) a na sekretariát příslušné katedry (1x). Odevzdání DP (BP) vedoucí potvrdí do přihlášky ke SZZ.

3. Jak psát diplomovou (bakalářskou) práci

O tom, jak napsat diplomovou práci, se můžeme dočíst v relativně široké nabídce různých publikací, ze které vybíráme pouze některé. Další, především metodologickou literaturu z vašeho oboru, naleznete ve specifikaci na webových stránkách příslušné katedry.

3.1 Doporučená studijní literatura (řazeno dle pořadí doporučení):

SPOUSTA, V., aj. *Vádemékum autora odborné a vědecké práce*. 1. vyd. Brno : PdF MU, 2000. 158 s. ISBN 80-210-2387-2.

ECO, U. *Jak napsat diplomovou práci*. Olomouc : Votobia, 1997. 271 s. ISBN 80-7198-173-7.

ČMEJRKOVÁ, S., DANĚŠ, F., SVĚTLÁ, J. *Jak napsat odborný text*. Praha : Leda, 1999. 255 s. ISBN 80-85927-69-1.

FILKA, J. *Metodika tvorby diplomové práce*. 1. vyd. Brno : Knihař, 2002. 224 s. ISBN 80-86292-05-3.

3.2 Doporučené etapy vypracování diplomové (bakalářské) práce

- Shromažďování a studium literatury
- Formulace problému a hypotéz, v případě experimentální práce jejich operacionalizace
- Výběr výzkumné metody
- Shromažďování a třídění výzkumného materiálu
- Zpracování, vyhodnocení a interpretace výsledků

3.3 Forma zpracování diplomové (bakalářské) práce

- **Obsah** - shrnující názvy jednotlivých kapitol a podkapitol, jež poskytují přehled o logice celého uspořádání práce.
- **Úvod**, v němž je uveden cíl práce, stručný popis obsahu, zmínka o metodách, které budou v práci použity, informační zdroje, případně informace o výzkumném vzorku a důvody, které autora vedly k tomu, že si dané téma zvolil.
- **Teoretická část** má obsahovat:
 - Rešerši literatury s přehledem dosavadních poznatků o řešeném problému;
 - Ztotožnění autora s některou (některými) z uváděných teorií a zdůvodnění tohoto autorova postoje;
 - Formulaci hypotéz a v případě empirického výzkumu jejich operacionalizaci;
 - Metody, které budou použity v diplomové práci.
- **Tvůrčí část** - obvykle nejrozsáhlejší část práce, jež obsahuje samostatné a tvořivé zpracování řešené problematiky, v případě výzkumné práce pomocí výsledků získaných deduktivními nebo induktivními postupy při zpracování práce. Pokud je současně prováděn kvantitativní výzkum, pak by měly být výsledky zpracovávány adekvátními statistickými metodami. Vyhodnocení je dobré doplnit tabulkami a grafy, které usnadňují interpretaci výsledků.
- **Závěr** je zhodnocením splněných cílů, které byly popsány a stanoveny v úvodu. Obsahuje také shrnutí nejdůležitějších poznatků v kontextu možností jejich využití.
- **Seznam použité literatury** s přísným dodržováním normy bibliografických citací.
- **Resumé** - na závěr musí být v práci uvedeno resumé v některém ze světových jazyků, nejlépe v angličtině, v rozsahu cca 700 znaků deseti řádků, stručně charakterizujících celou práci.

4. Formální náležitosti diplomové práce

4.1 Úprava textu

Diplomová práce se píše na papír formátu A4, po jedné straně. Řádkování je možno volit 1,5 až dva řádky. Levý okraj, který slouží k vyvázání práce, je 4 cm široký, pravý okraj 2 cm. První řádek je od horního okraje odsazen 3 cm, poslední řádek 2 cm od spodního okraje. Stránky jsou průběžně číslovány mimo titulní stranu.

Zvolená úprava textu by měla dávat jasnou představu o hierarchii jednotlivých částí práce. Toho dosáhneme členěním textu na kapitoly, podkapitoly, oddíly a pododdíly. K označení je vhodné použít desetinného třídění. U textových editorů doporučujeme nadefinovat styly odstavců a nadpisů před započítáním psaní celé práce.

- Nezapomínejme, že přemíra různých typů a velikostí písma působí rušivě, až chaoticky.
- Pokud se v textu vyskytují obrázky a tabulky, je vhodné je číslovat a vybavit popiskou vyjadřující jejich obsah. Pro číslování se používají zkratky, např. Tab. 1: Výsledky kontrolní práce nebo Obr. 1: Struktura materiálu.
- Obrázky a tabulky se mohou stát také součástí příloh, a to zejména tehdy, když se na ně odvoláváme ve více kapitolách.
- Diplomové práce z výtvarné výchovy mohou, vzhledem k specifickým požadavkům na grafickou stránku práce, využívat nejrůznějších grafických technik a typů písma.

4.2 Odkazy na literaturu v textu práce (dle ČSN ISO 690)

V textu odkazujeme na dokument, ze kterého citujeme převzaté části textu, myšlenky nebo závěry. Odkaz v textu slouží k identifikaci dokumentu (nebo jeho části) a musí být zajištěna korespondence mezi odkazem v textu a bibliografickou citací.

Umístění bibliografických citací může být v poznámce pod čarou na stránce, na níž je odkaz v textu; na konci kapitoly nebo na konci dokumentu. Obvyklé označení stránky s bibliografickými citacemi a odkazy jsou: Literatura, soupis bibliografických citací nebo použité zdroje (zahrnuje všechny typy dokumentů včetně elektronických). Citace v soupise se řadí abecedně (nejprve názvy s číslem na začátku, poté písmena). V případě více děl jednoho autora řadíme díla podle roku vydání – nejmladší díla jsou uvedena jako první.

Pro zápis odkazů v textu se používají tři níže uvedené metody:

4.2.1 Metoda poznámek

Na jednotlivé dokumenty odkazujeme číslem poznámky a citace samotné uvádíme v poznámce pod čarou. Číslování poznámek může být buď průběžné v celém dokumentu nebo může začínat na každé stránce od čísla 1 (veškeré odkazy pak jsou uvedeny v poznámce pod čarou na stejné stránce). V poznámce pod čarou můžeme uvádět bibliografické citace ve zkráceném tvaru, ale jejich úplné znění musíme rozepsat v soupise bibliografických citací.

Příklad

... tento postup uvádí JACSÓ² i někteří další autoři jako např. TENOPIR³...

V poznámkách pod čarou vypadají záznamy následovně:

² JACSÓ, Peter. Výzkum chování uživatelů vědeckých informací. *Vědecké obzory*, 1999, roč. 23, č. 5, s. 20–25.

³ TENOPIR, Carol. Elektronické časopisy : výzva pro 21. století. *Informatorium*, 1993, roč.18, č. 4, s. 54–55.

4.2.2 Metoda číselných citací

Jednotlivé dokumenty jsou očíslovány podle pořadí, v jakém jsou uvedeny v soupisu citací. V případě, že je některý z nich citován vícekrát, opakuje se pod stejným číslem.

Příklad

... jak uvádí TENOPIR⁽³³⁾, tato problematika je poměrně obsáhlá. ... kolega JACSÓ

její výzkum dále doplňuje ve své vlastní studii⁽³⁾ ... která z práce Carol Tenopir⁽³³⁾ vychází...

V soupisu bibliografických citací vypadají záznamy následovně:

3 . JACSÓ, Peter. Výzkum chování uživatelů vědeckých informací. *Vědecké obzory*, 1999, roč. 23, č. 5, s. 20–25.

...

33. TENOPIR, Carol. Elektronické časopisy : výzva pro 21. století. *Informatorium*, 1993, roč.18, č. 4, s. 54–55.

4.2.3 Metoda prvního prvku a data

V textu se vyznačuje identifikační část, pod kterou lze dokument nalézt v bibliografickém soupisu na konci dokumentu společně s rokem vydání dokumentu v kulatých závorkách. Identifikační částí bývá zpravidla jméno autora.

Příklad

. . . jak uvádí PAGELL (1993)“ . . . uživatelé už si nemyslí, že možnost získat soupis bibliografických citací je báječná věc a možnost získat souhrn článku již také není zázrak, ale bída. Uživatelé chtějí plný text a to ihned“.

V soupisu citací vypadá záznam následovně:

PAGELL, Ruth. 1993. Lesk a bída uživatelského chování při vyhledávání informací. *Prognostika pro amatéry*, 1993, roč. 16, č. 5, s. 52–54.

V případě, že autor napsal v daném roce více prací, za rokem vydání se pro odlišení uvádí malá písmena abecedy (a-z).

Příklad

. . . na tuto tendenci jako první upozorňuje TENOPIR (1993a) a své tvrzení dokládá závěry z další studie TENOPIR (1993b) . . .

V soupisu citací vypadají záznamy následovně:

TENOPIR, Carol. 1993a. Elektronické časopisy : výzva pro 21. století. *Informatorium*, 1993, roč.18, č. 4, s. 54–55.

TENOPIR, Carol. 1993b. Moving toward quality. *Library Journal* , 1993, vol. 118, iss. 10, p. 86–88.

4.3 Odkazy na literaturu v seznamu použité literatury podle ČSN ISO 690

4.3.1 Citace monografické publikace (knihy)

a) Základní citace obsahuje tyto povinné prvky:

- příjmení a jméno nebo iniciály osobního (křestního) jména autora (autorů)
- název publikace
- pořadí vydání (má smysl uvádět pokud je vydání jiné než první)
- místo vydání
- název nakladatelství
- rok vydání
- rozsah publikace (počet stran určuje číslo poslední stránky)
- standardní číslo

PŘÍJMENÍ, Jméno. *Název knihy : podnázev.* Vydání. Místo vydání : Název nakladatelství, rok vydání. Počet stran. ISBN.

Příklad 1:

MAŇÁK, J. *Rozvoj aktivity, samostatnosti a tvořivosti žáků.* Brno : Masarykova univerzita, 1998. 134 s. ISBN 80-210-1880-1.

b) Nepovinné prvky citace (v následujícím příkladu jsou uvedeny v hranatých závorkách); jsou to:

- jméno překladatele
- název edice
- číslo svazku
- poznámky

Příklad 2:

ECO, Umberto. *Jak napsat diplomovou práci.* Olomouc : Votobia, 1997. 271 s. ISBN 80-7198-173-7.

Pokud jsou původci díla dva autoři, uvádějí se v tom pořadí, jak jsou v citovaném pramenu jejich jména vytištěna nebo se uvádí první jméno, které je typograficky zvýrazněné. Jednotlivá jména autorů se oddělují čárkou, příp. středníkem.

Příklad 3:

JELÍNEK, J., STYBLÍK, V. *Čtení o českém jazyku.* Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1971. 362 s.

Pokud je publikace dílem více autorů, uvádíme jména nejvýše tří autorů, je však možno citovat jméno pouze prvního autora – (obvykle proto, že ji redigoval nebo je z uvedených autorů nejvýznamnější), a za ně se připojí zkratka **aj.** (a jiní) nebo **et al.** (z lat. et alii = a jiní).

Příklad 4:

STŘELEČ, S., et al. *Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I.* Brno : Paido, 1998. 189 s. ISBN 80-85931-61-3.

Příklad 5 – citování diplomové práce:

BILAVČÍKOVÁ, Jana. *Projektové vyučování ve vlastivědě : diplomová práce*. Brno : Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, 1999. 97 l., 25 l. příl. Vedoucí diplomové práce Miloslava Machalová.

4.3.2 Citace seriálové publikace

(časopisu, novin) obsahuje tyto prvky:

- název publikace
- název odpovědné instituce
- údaje o vydávání (data nebo čísla)
- místo vydání
- název nakladatelství
- standardní číslo

**Název. Název odpovědné korporace, instituce. Roky vydání (od-do), ročník (od-do).
Místo vydání : Název nakladatelství. Standardní číslo (ISSN).**

Příklad 6:

**Čtenář : měsíčník pro práci s knihou. Středočeská vědecká knihovna v Kladně. 1949- .
Praha : Academia. ISSN 0011-2321.**

4.3.3 Citace části monografické publikace

obsahuje:

- příjmení a iniciály osobního (křestního) jména autora (autorů) monografie
- název monografie
- pořadí vydání
- místo vydání
- název nakladatelství
- rok vydání
- lokace zdrojového dokumentu: číslo kapitoly, název a rozsah části vymezený číslem první a poslední strany, na níž je uveřejněna

Jméno autora. Název zdrojového dokumentu. Označení vydání. Číslo části.

Místo vydání : Název nakladatelství, rok vydání. Rozsah díla. Standardní číslo. Lokace ve zdrojovém dokumentu.

Příklad 7:

**SPOUSTA, V. *Krásy, umění a výchova*. 2. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 1995.
Kapitola 5, Kých jako paumění, jeho variabilita a symptomy, s. 71-79.**

4.3.4 Citace příspěvku ze sborníku

obsahuje:

- příjmení a iniciály osobního (křestního) jména autora (autorů) stati, příspěvku
- název stati
- latinskou předložku *in* (= v)
- jméno autora (autorů) nebo editora (editorů) zdrojového dokumentu (např. sborníku)
- název zdrojového dokumentu
- pořadí vydání
- místo vydání
- název nakladatelství
- rok vydání
- lokace zdrojového dokumentu (rozsah stati je vymezen číslem první a poslední strany, na níž je stat' uveřejněna)

Autor příspěvku. Název příspěvku. In *Název zdrojového dokumentu*. Primární odpovědnost (autor) za zdrojový dokument. Vydání. Místo vydání : Název nakladatelství, rok. Lokace ve zdrojovém dokumentu.

Příklad 8:

ŠVEC, V. Učitelovo pojetí efektivních vyučovacích postupů. In MAREŠ, J., SLAVÍK, J., SVATOŠ, T. , ŠVEC, V. *Učitelovo pojetí výuky*. Brno : Masarykova univerzita, 1996, s. 59-73.

4.3.5 Citace článku v seriálových publikacích

obsahuje:

- příjmení a osobní (křestní) jméno autora (autorů) článku
- název článku
- název zdrojového dokumentu (časopisu, periodické publikace)
- lokace zdrojového dokumentu: rok vydání, číslo svazku, rozsah článku vymezený číslem první a poslední strany, na níž je uveřejněn

Autor. Název článku. *Název seriálu*, rok vydání, ročník, číslo, strany od-do.

Příklad 9:

PALOUŠ, Radim. Filosofie jakožto výchova. *Pedagogika*, 1998, roč. 48, č. 2, s. 106-112.

4.4 Citace dle ČSN ISO 690-2 Bibliografické citace – část 2: Elektronické dokumenty nebo jejich části (platné od 1.2. 2000)

Údaje v citaci elektronických dokumentů:

- druh média (nosiče) v hranatých závorkách za názvem citovaného dokumentu: [online], [CD-ROM], [magnetická páska], [disk]
- vydání – například verze programu
datum aktualizace/revize - uveden společně s datem zveřejnění
- datum citování – uvádí se v hranatých závorkách v jazyce originálu zdroje, zkratka "cit." se uvádí před datem citování [cit. 31. října 2003]
- údaj o dostupnosti "Přístupný z", "Dostupný na", "Available from" včetně přístupového protokolu (Dostupný z WWW:), URL mezi symboly < >
- povinný údaj pro on-line dokumenty, volitelný pro ostatní

4.4.1 Citace elektronické monografie, www stránky

Povinné údaje v citaci:

PŘÍJMENÍ, Jméno autora. *Název monografie nebo www stránky (tag "title") : podnázev* [druh média]. Vydání. Místo vydání : Vydavatel, datum publikování, datum poslední revize [citováno dne]. <dostupnost - URL adresa>. Standardní číslo.

Příklad 1:

Národní knihovna ČR [online]. c2000, poslední revize 2.10.2003 [cit. 2. února 2003]. Dostupný z WWW: <<http://www.nkp.cz>>.

JANÍK, Tomáš. *Akční výzkum pro učitele : příručka pro teorii a praxi* [online]. 1. vyd. Brno : Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity. Katedra sociální pedagogiky, 2003 [cit. 6. září 2003]. Dostupný z WWW: <http://www.ped.muni.cz/wsocedu/virtual/pdf/TJ_akcni_vyzkum.pdf>.

4.4.2 Citace částí elektronické monografie

Povinné údaje v citaci:

PŘÍJMENÍ, Jméno autora. *Název zdrojového dokumentu* [druh média]. Vydání. Místo vydání : Vydavatel, datum publikování, datum poslední revize [citováno dne]. Označení části nebo kapitoly. Název části nebo kapitoly. <dostupnost -URL adresa>. Standardní číslo.

Příklad 2:

RHEINGOLD, Howard. *The Virtual Community* [online]. c1998 [cit. 12. května 2003]. Chap. 5. Multi-User Dungeons and Alternate Identities. Dostupný z WWW: <<http://www.rheingold.com/vc/book/5.html>>. ISBN 0-521-33697-X.

4.4.3 Citace příspěvku z elektronického sborníku

Povinné údaje v citaci:

PŘÍJMENÍ, Jméno autora příspěvku. Název příspěvku [druh média]. In *Název zdrojového dokumentu*. Vydání. Místo vydání : Vydavatel, datum publikování, datum poslední revize [citováno dne]. <dostupnost -URL adresa>. Standardní číslo.

Příklad 3:

BAILEY, Joseph P., MCKNIGHT, Lee W. Internet Economics. In *Workshop on Internet economics, March 9-10, 1995* [online]. London : Center for Technology, Policy and Industrial Development, 1995 [cit. 10. ledna 2001].

Dostupný z WWW: <<http://www.isoc.org/HMP/PAPER/123/html/paper.html>> .

4.4.4 Citace elektronického seriálu

Povinné údaje v citaci:

Název seriálu [druh média]. Vydání. Místo vydání : Vydavatel, datum vydání [datum citace]. <dostupnost -URL adresa>. Standardní číslo.

Příklad 4:

Ikaros : elektronický časopis o informační společnosti [online]. 1997- . [cit. 23.března 2003]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz>>. ISSN 1212-5075.

4.4.5 Citace článku v elektronickém seriálu

Povinné údaje v citaci:

PŘÍJMENÍ, Jméno autora. Název článku. *Název seriálu* [druh média]. Datum vydání, ročník, číslo, datum poslední revize [citováno dne]. Přístup ke zdroji. <dostupnost -URL adresa> Standardní číslo.

Příklad 5:

KUBROVÁ, Barbora. WWW prezentace jako nástroj online marketingu. *Ikaros* [online]. 1998, č. 6 [cit. 6. dubna 1999].

Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/Clanek.asp?ID=200203072>>. ISSN 1212-5075.

4.4.6 Citace elektronické konference

Povinné údaje v citaci:

Název konference nebo fóra [druh média]. Místo vydání : Vydavatel, datum vydání [citováno dne]. <dostupnost -URL adresa>.

Příklad 6:

Web4Lib Electronic Discussion : An electronic discussion for library-based World-Wide Web managers [online]. Berkeley : University of California Berkeley Library, April 1994- [cit. 5. dubna 2003]. Dostupný z Internetu: <listserv@library.berkeley.edu> .

Přístup také z WWW: <<http://sunsite.berkeley.edu/Web4Lib/>>.

5. Přílohy

5.1 Vzhled titulní strany (desek)

<p>MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ PEDAGOGICKÁ FAKULTA</p> <p>Diplomová (bakalářská) práce <i>(vyberte)</i></p> <p>Brno 2003</p> <p>Petr Diplomant</p>
--

5.2 Vzhled první strany práce

<p>MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ PEDAGOGICKÁ FAKULTA</p> <p>KATEDRA PEDAGOGIKY <i>(název katedry)</i></p> <p>Název práce Diplomová (bakalářská) práce <i>(vyberte)</i></p> <p>Brno 2003</p> <p>Vedoucí diplomové práce: PhDr. Kamil Docent, Ph.D.</p> <p>Vypracoval/a: Petr Diplomant</p>
--

5.3 Prohlášení

Na samostatnou stranu před vlastní text uvedeme prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen prameny uvedené v seznamu literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena na Masarykově univerzitě v Brně v knihovně Pedagogické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

.....
podpis

5.4 Resumé

Na samostatnou stranu za závěr uvedeme:

Resumé

(Poznámka: Asi v deseti řádcích shrneme to, o čem práce pojednává česky a cizojazyčně v jednom ze světových jazyků — anglicky, německy, francouzsky nebo rusky).

5.5 Anotace, klíčová slova, bibliografický záznam

Na volný list vložíme do práce anotaci spolu s bibliografickými údaji (citace vaší práce a klíčová slova).

5.5.1 Anotace:

Do dvou až třech řádků shrnout obsah práce.

- česky
- cizojazyčně (preferuje se angličtina)

Např.:

Diplomová práce rozebírá závažnou společenskou a politickou problematiku terorismu z politologické a sociální perspektivy. První část práce je zaměřena na vymezení pojmu pravicový extremismus a zasazení do kontextu soudobého politologického výzkumu. Hlavní část práce se zaměřuje na charakteristiku a analýzu vývoje české ultrapravice, pravicového extremismu a radikalismu po listopadu 1989 a jejího vlivu na sociální klima v ČR.

5.5.2 Klíčová slova:

Hesla, sousloví, fráze, které výstižně charakterizují obsah naší práce. Hesla uspořádáme hierarchicky (příp. abecedně), např. Česká republika, politické strany, pravice, pravicový extremismus, sociální aspekty, politologie.

Pro tvorbu klíčových slov můžeme použít tezaurus daného vědního oboru nebo odvětví. Tezaurus je odborný terminologický řízený slovník, který zachycuje aktuální terminologii určitého oboru formou hesel včetně nejrůznější vztahů a souvislostí mezi hesly - synonymní výrazy, příbuznost, nadřazenost, podřazenost určitých termínů navzájem... .

Český pedagogický tezaurus je k dispozici na [www](http://www.npkk.cz):

<http://www.npkk.cz/npkk/zakl_tez.php>

Další pomůckou k tvorbě klíčových slov může být Databáze věcných národních autorit ČR (databáze ověřených a standardizovaných tematických hesel = věcných autorit), kterou buduje Národní knihovna ČR. Více na [www](http://www.nkp.cz): <<http://www.nkp.cz>>.

5.5.3 Bibliografický záznam vaší práce:

Podle normy ČSN ISO 690 např.:

BYSTRÁ, Jana. *Terorismus v ČR : diplomová práce*. Brno : Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra občanské výchovy a filozofie, 2005. 97 l. Vedoucí diplomové práce Miloslava Machalová.